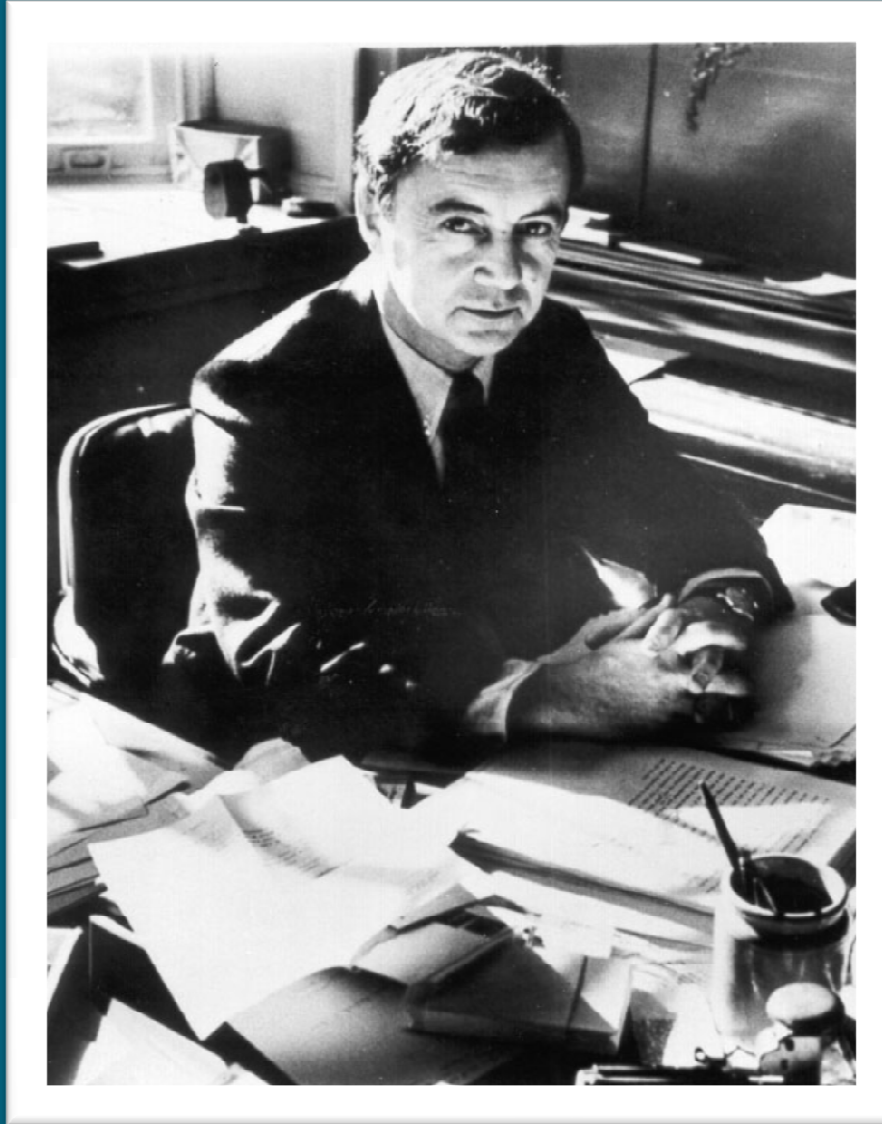

JĘZYKOWA DEFINICJA SYTUACJI

W „*OBRZĘDACH SAKRAMENTU
MAŁŻEŃSTWA*” W PERSPEKTYWIE
GOFFMANOWISKIEJ.

1. Specyfika perspektywy goffmanowskiej
2. O językowej definicji sytuacji
3. Problemy metodologiczne
4. Zidentyfikowane elementy językowej definicji sytuacji.

PERSPEKTYWA GOFFMANOWSKA

Erving Goffman

- 1922 – 1982;
- Socjolog, antropolog;
- Prowadził badania terenowe m.in. wśród szetlandzkich społeczności lokalnych, w szpitalach psychiatrycznych, w kasynach gry;
- *Człowiek w teatrze życia codziennego* (1956), *Piętno* (1963), *Rytuał interakcyjny* (1967).

PERSPEKTYWA GOFFMANOWSKA

tzw. *PERSPEKTYWA DRAMATURGICZNA*:

- ✓ obecność innych przekształca zachowanie ludzkie w **przedstawienie**, którego głównym celem jest **wywarcie wrażenia**
- ✓ kategorie analityczne przeniesione z teatru: zespół aktorski, publiczność, scena, kulisy, występ
- ✓ „jedna z socjologicznych perspektyw, z jakich można badać życie społeczne” (Goffman 1981)

PERSPEKTYWA GOFFMANOWSKA

PODSTAWOWE POJĘCIA:

- ❑ *WYSTĘP* – wszelka działalność danego uczestnika interakcji w danej sytuacji, służąca wpływaniu w jakiś sposób na któregokolwiek z innych uczestników.
- ❑ *ZESPÓŁ* – każda grupa osób współpracująca ze sobą w inscenizacji jakiegokolwiek fragmentu przedstawienia.

PERSPEKTYWA GOFFMANOWSKA

PODSTAWOWE POJĘCIA:

- ❑ *PUBLICZNOŚĆ* – jednostki obserwujące występ, ci którzy przyczyniają się do występów innych.
- ❑ *SCENA* – miejsce, w którym odbywa się występ.
- ❑ *KULISY* – miejsce, gdzie najzupełniej świadomie przeczy się wrażeniom, których wywołaniu ma służyć przedstawienie; miejsce, gdzie aktorzy wychodzą z roli.

Pytanie badawcze

Jednostka wkraczając w krąg bezpośredniej obecności innych jednostek ma wiele powodów, aby próbować kontrolować wrażenie, jakie robi na innych.

(Goffman 1981)

A zatem:

Wywarcie jakiego wrażenia jest wpisane w teksty obrzędów sakramentu małżeństwa?

Dlaczego językowa definicja sytuacji?

Z perspektywy językoznawczej:

„Analiza tekstów, doskonalej niż wszystkie inne metody odbija zawarte w języku wartościowanie” (Hebrajska 2000)

- ⊙ Wartościowanie jako jeden z bardzo istotnych elementów definicji sytuacji

stąd

- ⊙ Analiza tekstu jako trafna metoda określania definicji sytuacji

Dlaczego językowa definicja sytuacji?

Z perspektywy teologii krytycznej:

„Doświadczenie religijne nie jest nam dostępne inaczej jak za pośrednictwem mowy, w której każdorazowo znajduje wyraz, i dotyczy to zarówno dostępności naszych własnych doświadczeń religijnych dla nas samych, jak też (i jeszcze bardziej) dostępności dla naszego porządkującego poznania całej historii doświadczeń i idei religijnych ludzkości. Poznanie religii jest wobec tego zawsze w pierwszym rzędzie poznaniem tworzonym przez ludzi języka religijnego (a także „języka o religii”).” (Polak 2008)

Dlaczego językowa definicja sytuacji?

- ⦿ dostępność doświadczeń religijnych jest obwarowana tymi samymi zasadami komunikacyjnymi, jakimi obwarowany jest cały język i cała komunikacja

zatem

- ⦿ uzasadnione zatem wydaje analizowanie języka religii przy pomocy tych samych narzędzi, przy pomocy których mówimy o każdej innej sytuacji komunikacyjnej

PODSTAWY METODOLOGICZNE

- ⦿ Teoria metafor poznawczych Johnsona i Lakoffa
- ⦿ Teoria aktów mowy w wersji Searla

Szczegółowe problemy metodologiczne

PRZEDMIOT ANALIZY:

- ⦿ Tekst zawarty w publikacji „*Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*”
- ⦿ Z pominięciem czytań liturgicznych oraz homilii
- ⦿ Traktowany jako całość, bez rozróżnień na poszczególne formuły

Pytanie badawcze

*Wywarcie jakiego wrażenia jest
wpisane w teksty obrzędów
sakramentu małżeństwa?*

WRAŻENIE 1

- ⦿ Metafora poznawcza

MIŁOŚĆ MAŁŻONKÓW TO SŁABY BUDYNEK

- utwierdziła waszą miłość
- umocnili się we wzajemnej miłości
- zachowa w miłości wzajemnej

WRAŻENIE 1

- ⦿ Druga metafora poznawcza

SAKRAMENT TO UŚWIĘCAJĄCE SPOIWO

- umacnia was przez sakrament małżeństwa,
- połączyć przez sakrament małżeństwa
- złączeni przez sakrament małżeństwa
- uświęciłeś związek małżeński przez tak wzniosły sakrament

WRAŻENIE 1

Zestawienie obu metafor poznawczych:

- miłość małżonków sama z siebie jest czymś słabym (SŁABY BUDYNEK), co musi zostać wzmocnione, czy też utwierdzone przez moc sakramentu (SPOIWO)
- wrażenie jest wzmocniane przez podkreślanie sakralnego, błogostawiającego charakteru spoiwa (sakramentu)
- *Zatem*
- WRAŻENIE 1: słabość ludzkiej miłości i konieczność jej uświęcenia przez sakrament małżeństwa

WRAŻENIE 2

- Metafora poznawcza

MAŁŻEŃSTWO (ZWIĄZEK MAŁŻEŃSKI) TO UMOWA

zawierając małżeństwo przy Twoim ołtarzu, małżeństwo przez was zawarte, na znak zawartego małżeństwa, ci, którzy wobec Ciebie zawarli małżeństwo, zawrzcć sakramentalny związek małżeński zawierają związek małżeński, zawierają związek małżeński, zawrzcć związek małżeński, zawrzcć sakramentalny związek małżeński, otaczaj swoją opieką związek zawarty za Twoją sprawą, małżonków związanych sakramentalnym węzłem, zawarta związek małżeński, zawierając związek małżeński.

WRAŻENIE 2

- ⦿ „umowa” wg Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego

„pisemne lub ustne porozumienie stron, mające na celu ustalenie czegoś, zwłaszcza wzajemnych praw i obowiązków” (Dubisz 2003)

- ⦿ jest to określenie ze sfery *profanum*, dotyczące kontaktów cywilno-prawnych

WRAŻENIE 2

- ⦿ w stosunku do określenia *sakrament małżeństwa*, w liturgii nigdy nie używa się czasownika zawierać
- ⦿ Sakrament małżeństwa – jako coś co łączy i uświęca małżonków, przynależy do sfery *sacrum*
- ⦿ Związek małżeński – jako umowa, porozumienie, przynależy do sfery *profanum*

Zatem

- ⦿ WRAŻENIE 2: funkcjonowania małżeństwa zarówno w sferze sacrum jak i profanum

WRAŻENIE 3

⦿ Metafora poznawcza:

DZIECI TO BOGACTWO

- daru płodnej miłości
- obdarzyli Twój Kościół wierzącym potomstwem
- potomstwo, którym was Bóg obdarzy
- aby czysta płodność świętych małżeństw służyła pomnażaniu Twoich przybranych dzieci
- ludzie zrodzeni dla wzbogacenia świata
- radują się dziećmi, którym przekażą życie
- wychowali dzieci i wzbogacili Kościół nowymi wyznawcami Chrystusa
- bądźcie szczęśliwi jako rodzice

WRAŻENIE 3

zatem

- WRAŻENIE 3: potomstwo jest czymś dobrym i godnym pożądania

Aspekty wykorzystania tej metafory w tekście:

1. bogactwo, które daje szczęście i radość tym którzy je posiadają
2. zasób, który może być pomnażany, a także, który wzbogaca nie tylko posiadających go, ale także całą wspólnotę
3. pochodzenie bogactwa, którym są dzieci – traktowane ambiwaletnie

WRAŻENIE 3

AMBIWALENCJA POCHODZENIA BOGACTWA:

1. małżonkowie są tymi, od których pochodzi bogactwo (obdarzyli Twój Kościół wierzącym potomstwem; niech radują się dziećmi, którym przekazą życie)
2. małżonkowie są jedynie odbiorcami daru – bogactwa, jakim są dzieci (potomstwo, którym was Bóg obdarzy, daru płodnej miłości)

WRAŻENIE 3

Metafory i metonimie nie są przypadkowe, lecz tworzą koherentne systemy, według których konstruujemy pojęcia opierając się na naszym doświadczeniu” (Lakoff 1988)

zatem:

Ambiwalencja jest sprzeczna z postulowaną przez Lakoffa zasadą koherencji metafor poznawczych

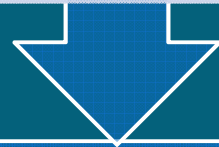
Rozwiązanie:

zbudowanie trójelementowego łańcucha, w którym bogactwo (dzieci) są przekazywane do kolejnego ogniwa

WRAŻENIE 3

BÓG

Dawca bogactwa, przekazuje je małżonkom

MAŁŻONKOWIE

Otrzymują bogactwo od Boga, przekazują je wspólnocie

WSPÓLNOTA/ ŚWIAT

Otrzymuje bogactwo od małżonków

WRAŻENIE 4

Elementy składające się na wrażenie:

1. Miejsce małżonków w triadzie przekazywania bogactwa, jakim są dzieci
2. Miłość małżonków jako słaby budynek, wzmacniany i spajany przez sakrament
3. Sama miłość przedstawiana w tekście *explicite* jako dar od Boga:
 - Ty [Bóg] łączysz związki małżeńskie słodkim jarzmem miłości
 - [Bóg] zjednoczył ich w prawdziwej miłości
 - złącz węzłem niepodzielnej miłości

WRAŻENIE 4

4. Wyrażenie z przysięgi małżeńskiej: „biorę sobie
ciebie za żonę/męża”

Uniwersalny Słownik Języka Polskiego:

„powierzać komuś jakąś funkcję. Na przykład: brać kogoś za żonę. Brać gosposię, niańkę do dziecka. Brać kogoś za świadka albo na świadka. Brać kogoś do tańca. Brać kogoś do spótki.” (Dubisz 2003)

- ⦿ jednokierunkowość działania, jakim jest powierzanie komuś funkcji
- ⦿ Zmarginalizowaniu ulega tutaj rola osoby, której funkcja ta jest powierzana

WRAŻENIE 4

5. Wyrażenie z obrzędu nakładania obrączek: *przyjmij tę obrączkę (...) w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego*

Uniwersalny Słownik Języka Polskiego:

„Czynić, robić coś ze względu na kogoś, na coś, dla czyjegoś dobra, dla dobra czegoś” (Dubisz 2003)

- podobne dane z Korpusu Języka Polskiego:
„Podliczano liczbę ofiar nazizmu, w imię historycznej prawdy”; „podejmują spór z obecną rzeczywistością w imię wartości uniwersalnych”

zatem:

- nałożenie obrączki jako czynności wykonywana ze względu na Boga w Trójcy lub dla dobra Boga w Trójcy

WRAŻENIE 4

Zatem:

- WRAŻENIE 4: Marginalizacja podmiotowej i sprawczej roli małżonków i równoczesne podkreślenie podmiotowej i sprawczej roli Boga.

WRAŻENIE 5

Warunki uczciwości dla prośby wg Searle'a:

1. Zawartość propozycjonalna – *przyszły akt A wykonywany przez H*
2. Warunki przygotowawcze:
 - a. *H jest w stanie dokonać A. S wierzy, że H jest w stanie dokonać A.*
 - b. *Nie jest oczywiste dla obojga S i H, że H dokona A w normalnym biegu wydarzeń wg własnego uznania*
3. Warunek uczciwości – *S chce, żeby H dokonał A.* (Searle 1970)

zatem

Na podstawie próśb możemy wnioskować o:

- o pożądanym stanie rzeczy
- o tym, co nie jest zaliczane przez nadawcę do oczywistego biegu wydarzeń.

WRAŻENIE 5

⊙ Pożądaný stan rzeczy w przypadku mężczyzny:

- Dobre wypełnianie zadań wiernego męża
- Dobre wypełnianie zadań troskliwego ojca

Niechaj dobrze wypełnia obowiązki wiernego męża i troskliwego ojca

⊙ Pożądaný stan rzeczy w przypadku kobiety:

- Życzliwość i dobroć
- Umiejętność wstępowania w ślady świętych kobiet
- Umiejętność ożywania domu czystą miłością
- Umiejętność bycia ozdobą domu
- Uznanie przez męża jej równości we wspólnym powołaniu i życiu cieszenie się zaufaniem męża
- Pełnienie zadań małżonki i matki.

Błogostaw swojej służebnicy, N., aby pełniąc zadania małżonki (i matki), czystą miłością swój dom ożywiała, a zawsze życzliwa i dobra, była jego ozdobą

Niech się cieszy zaufaniem męża, a mąż, uznając jej równość we wspólnym życiu i powołaniu do łaski .

WRAŻENIE 5

Sfera nieoczywistości:

- ⊙ W przypadku obojga małżonków:
 - Otrzymanie błogosławieństwa
 - Wypełnianie obowiązków żony/męża i matki/ojca
- ⊙ W przypadku mężczyzny:
 - Wierność wobec żony
 - Troskliwość wobec dzieci
- ⊙ W przypadku kobiety:
 - Pewne cech charakterologicznych (wspomniana już życzliwość i dobroć)
 - Określone zachowania (wstępowanie w ślady świętych kobiet, napełnianie domu miłością, bycie ozdobą domu)
 - Uznanie jej równości przez męża
 - Posiadanie zaufania męża

WRAŻENIE 5

zatem

- WRAŻENIE 5: zróznicowanie ról kobiety i mężczyzny w małżeństwie

dodatkowo:

- Na podstawie pierwszego warunku przygotowawczego
- Wszystkie próby uznać można za wzmacnianie wrażenia siły adresata próśb, a więc boga

PODSUMOWANIE

Jednostka wkraczając w krąg bezpośredniej obecności innych jednostek ma wiele powodów, aby próbować kontrolować wrażenie, jakie robi na innych.

(Goffman 1981)

PODSUMOWANIE

Analiza językowego, komunikacyjnego wymiaru tekstu *Obrzędów sakramentu małżeństwa* daje podstawy do identyfikacji 5 aspektów wywieranego wrażenia:

1. Słabość ludzkiej miłości i konieczność jej uświęcenia przez sakrament małżeństwa
2. Funkcjonowania małżeństwa zarówno w sferze sacrum jak i profanum
3. Potomstwo jest czymś dobrym i godnym pożądania
4. Marginalizacja podmiotowej i sprawczej roli małżonków i równoczesne podkreślenie podmiotowej i sprawczej roli boga.
5. Zróżnicowanie ról kobiety i mężczyzny w małżeństwie

BIBLIOGRAFIA

(2008). Pobrano maj 2008, 21 z lokalizacji Korpus Języka Polskiego: <http://korpus.pwn.pl/>

Dubisz, S. (2003). *Uniwersalny Słownik Języka Polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Garpiel, R. (2003). *Perswazja w przekazach kaznodziejskich na przykładzie homilii Jana Pawła II wygłoszonych podczas pielgrzymki do Polski w 1979 roku*. Kraków: Nomos.

Goffman, E. (1981). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Warszawa.

Hebrajska, G. (2000). Metody ankietowe i analiza tekstów w badaniach językowego obrazu świata. *Język a Kultura* .

Lakoff, G., & Johnson, M. (1988). *Metafory w naszym życiu*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich . (1974). Katowice : Konferencja Episkopatu Polski.

Polak, T. (2008). *Uniwersum wczesnych chrześcijan – rekonstrukcja i znaczenie krytyczne*. Pobrano maj 20, 2008 z lokalizacji Pracownia Pytań Granicznych: www.graniczne.amu.edu.pl

Searle, J. (1970). *Speech acts. An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge At The University Press.

Tokarz, M. (1993). *Elementy pragmatyki logicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Węclawski, T. (1995). *Wspólny świat religii*. Kraków: Wydawnictwo Znak.